

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ГОТОВНОСТЬ УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ К СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ РАБОТЕ С АСОЦИАЛЬНЫМИ СЕМЬЯМИ

Резюме

В статье проанализированы разные подходы к определению профессиональной готовности учителя к осуществлению педагогической деятельности, а также выведены понятие и критерии готовности учителя начальных классов к социально-педагогической работе с асоциальными семьями, обосновано профессионально-личностную характеристику учителя как неотъемлемую составляющую готовности будущего учителя начальных классов к социально-педагогической работе с асоциальными семьями.

Ключевые слова: профессиональная готовность учителя, критерии готовности, профессионально-личностная характеристика учителя.

М.М. Vornyk

PRIMARY SCHOOL TEACHERS PROFESSIONAL READINESS TO SOCIAL AND EDUCATIONAL WORK WITH ASOCIAL FAMILIES

Summary

In the article different approaches to determination of teacher's professional readiness for pedagogical activities are analysed. The criteria and the concept of primary school teacher's readiness for social-pedagogical work with asocial families are presented and professionally-personal teacher's characteristic is proved.

Key words: teacher's professional, readiness, criteria of readiness, professionally-personal teacher's characteristic.

УДК 371.147.001.57:37.036

К.В. Горчинська

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розглядаються та характеризуються критерії оцінювання рівня розвитку художньо-творчих здібностей майбутніх учителів технологій у процесі вивчення курсу "Композиція костюма", які дають можливість студентам самостійно поетапно оцінити свою роботу та виявити недоліки на будь-якому етапі створення композиції костюма. У ньому задіяні творче образно-асоціативне мислення, уява, емоційно-асоціативне сприйняття, зорова пам'ять та вольові властивості особистості.

Ключові слова: критерії оцінювання, художньо-творчі здібності, композиція костюму, силует, форма, пропорції, кольорове вирішення, художній ескіз.

Постановка проблеми. У сучасних умовах модернізації освіти посилюється інтерес до розвитку творчої особистості майбутнього педагога. У даному контексті важливо розвивати художньо-творчі здібності у майбутніх учителів технологій у процесі вивчення спеціальних дисциплін. Однією з таких дисциплін, яка здійснює підготовку всебічно розвиненої, творчої особистості майбутнього учителя технологій є "Композиція костюма". Результатом вивчення даної дисципліни є розробка міні колекцій одягу на різну тематику. Однак традиційна система оцінювання не дозволяє повною мірою оцінювати якість студентських робіт, тому що дана діяльність студентів є досить специфічною і містить різні техніки виконання завдання (малювання, аплікація, стилізація форм тощо).

Діагностика навчального процесу служить каналом, через який викладач отримує інформацію про результати діяльності студентів. Також відбувається зворотній зв'язок, під час якого відбувається самоконтроль, самооцінка та саморегуляція діяльності студентами. На основі зворотного зв'язку здійснюється порівняння отриманих результатів з нормою, а також відбувається оцінювання результатів навчальної діяльності студентів.

Аналіз функцій навчальної діагностики дозволяє зробити висновок, що "оцінювання" робіт не повинно бути зведене тільки до показників успішності, а покликане оцінювати розвиток аналітичного мислення, вміння справлятися з самоаналізом етапів роботи та поставленими завданнями та розвивати художньо-творчі здібності майбутніх учителів технологій. Різноманітність показників для оцінювання спонукає знаходити певні ознаки, на основі яких і буде проводитися оцінка. Такі ознаки в процесі діагностики визначаються поняттям "критерії".

Метою статті є потреба у систематизації і розробці критеріїв оцінювання студентських робіт з курсу "Композиція костюма". Крім того, мотивація студентів до художньо-творчої діяльності в процесі створення композиції буде посилюватися, якщо їм буде відомо, яким чином система оцінювання регулює процес аналізу результатів творчої діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій з даної проблеми. Проаналізуємо дослідження, які розглядають критерії оцінювання рівня розвитку художньо-творчих здібностей.

Так, А. Хайруллін, аналізуючи динаміку розвитку художньо-творчих здібностей, виділяє наступні

критерії: композиційна будова, образотворчі форми, кольорове рішення, техніка виконання, художньо-образні якості [12].

3. Хубієва у своїх дослідженнях виділяє наступні критерії оцінювання розвитку художньо-творчих здібностей: знання основ декоративної композиції та вміння використовувати композиційні засоби; емоційне сприйняття і знання основ практичного кольорознавства; володіння графічними вміннями та навичками; завершеність роботи та естетична культура автора; вміння творчо мислити; вміння дотримуватися національних традицій у творчому процесі [11].

І. Алексєєва, досліджуючи розвиток художньо-творчих здібностей студентів до декоративно-прикладної діяльності, виділяє наступні критерії оцінювання робіт студентів: ступінь виразності роботи, створення декоративного образу, цілісність та гармонійність твору, результат виявлення декоративних можливостей прикладного матеріалу; дотримання методичної послідовності роботи, ступінь завершеності роботи, дотримання професійної культури "подачі" роботи, коефіцієнт зростання професійної майстерності [1].

У дослідницькій роботі з розвитку художньо-творчих здібностей студентів І. Лапчинська взяла за основу критерії оцінювання властивостей художнього образу, посилаючись на В. Кузіна, М. Овсянникова, Є. Шорохова та інших. Такими критеріями є: метафоричність та асоціативність; многозначність та недосказанність; наявність емоційно-естетичного ставлення автора до зображуваного; наявність вимислу та художнього розуміння; наявність індивідуального, характерного; наявність загального, типового; новизна; оригінальність; єдність об'єктивного та суб'єктивного [8].

Виклад основного матеріалу. На основі проаналізованої літератури, в якій розглядається композиція костюма [2; 3; 4; 5; 6; 7; 9], та на основі вищезазначених досліджень, враховуючи специфіку розвитку художньо-творчих здібностей саме у майбутніх учителів технологій, ми виділяємо наступні критерії оцінювання:

1. Ступінь виразності та гармонійності роботи.
2. Оригінальність та новизна роботи.
3. Ступінь завершеності роботи.
4. Кольорове вирішення.
5. Дотримання правил техніки виконання роботи.

Розглянемо більш докладно кожен із критеріїв.

1. *Ступінь виразності та гармонійності роботи.* Існують певні художні засоби, що використовуються для виразності роботи. Це силует, форма, лінії, колір, фактура, пропорції, масштабність. Саме на них звертають увагу при оцінюванні виразності роботи. Виразність костюма – запорука дієвості його як предмета соціальної культури. Розглянемо їх більш детально.

Силует – це площинне зорове зображення форми з чітко окресленим контуром. Він дозволяє виявити силуетні особливості як жіночих фігур різних типів тілобудови, так і форми одягу.

Колекція одягу повинна створюватись на основі однієї і тієї ж силуетної форми з використанням різних конструктивних і декоративних ліній, деталей і елементів в межах декількох кольорів, малюнків та фактур тканин.

Форма – це морфологічна та об'ємно-просторова структурна організація речі, що виникає в результаті змістовного перетворення матеріалу [6]. Форму можна назвати характером предмету. Характер форми костюма в цілому та в деталях, що виявляється як його естетичний вигляд, є важливою властивістю, з якої починається проектування [2]. Це комплексний засіб, який виражає образність речі, її емоційний вплив.

Якщо ж розглядати форму костюма, то вона тісно пов'язана з людиною, її рухливістю та пластичним вигином її фігури. Форма костюму повинна розглядатися лише у зв'язку з образом та пропорціями людини.

В оцінці форми костюма, її зовнішньої виразності велике значення мають лінії, що завжди містять в собі психофізіологічні заряди, які за відповідних умов можуть поєднуватись та посилюватись. Напрямок руху форми костюма, його поверхні визначається зміною силуетних та конструктивних ліній. Кожна пластична лінія має власне образно-емоційне навантаження, справляючи різноманітні впливи на психіку людини.

Під час створення форми костюма, що відповідає пропорціям тіла людини, студенти повинні спиратися, перш за все, на дотримання конструктивних поясів – опорних ліній людської фігури, які формують ту чи іншу форму деталей. Основними конструктивними поясами є: плечовий, талієвий, стегновий. Конструктивні пояси називаються конструктивно-декоративними, якщо на їхньому рівні розміщуються прикраси – оздоблення або біжутерія.

При характеристиці костюма, його властивостей і візуального сприйняття важливе значення має фактура матеріалів, з яких цей костюм виготовлений.

Фактура – це будова поверхні, яка властива їй від природи або отримана у процесі обробки [7].

Кожна фактура містить в собі ознаки певного образно-емоційного звучання. Студенти повинні враховувати, що використання в одному костюмі тканин і матеріалів, що мають різні фактури, надають

зовнішньому вигляду виробу додаткової виразності. Особливо вражаючий ефект виходить тоді, коли всі матеріали, що беруть участь у створенні костюма, тотожні за кольором, але різні за фактурою.

У ескізній графіці існує поняття "графічні фактури", яке означає способи заповнення поверхні аркуша різними графічними знаками. У даному випадку можна говорити про різницю фактур тільки в ілюзорному плані, тому що у фізичному розумінні поверхня ескізного аркуша, заповненого різними фактурами, залишається однорідною.

У процесі сприйняття форми фактура виявляє її структурні співвідношення, виокремлює тектонічні характеристики і особливості поєднання окремих частин або підсилює звучання композиційних прийомів і засобів гармонізації, ілюзорно змінює значимість і розмір окремих частин або елементів [7].

Пропорції – співвідношення величини елементів художнього твору або співвідношення окремих елементів і усього твору в цілому [5]. Побудова форми за певним пропорційним складом – це, перш за все, впорядкування форми з позицій її краси, зручності, естетичного та функціонального боку.

Створюючи ескіз костюма, студенти повинні постійно дотримуватись збереження пропорцій людської фігури.

Після того як майбутні фахівці виконають перший ескіз майбутнього костюма, їм потрібно вирішити важливе завдання – визначити співвідношення між частинами його форми, тобто пропорційність. Замало запропонувати цікаву лінію плеча або форму виробу, рукава чи коміра, потрібно також визначити та вирахувати, в якому співвідношенні вони перебувають між собою і з фігурою людини. На цьому етапі форма коригується за рахунок співвідношення можливих розмірних величин. У процесі пошуку оптимальної пропорційної системи з'являється декілька варіантів, з-поміж яких обирається найкращий, тобто такий, що найбільш відповідає фігурі та її руху.

Безпосередньо із пропорційністю пов'язаний й інший композиційний засіб – масштабність, який має велике значення під час роботи над новою формою костюма та на який звертає особливу увагу викладач під час оцінювання.

Масштабність – це співвідношення розмірів, маси предметів та їх деталей із розмірами людського тіла [4].

В одязі масштабність обов'язкова. Витримана масштабність форми костюма, її складових щодо величини фігури людини робить її витонченою, стрункою. Порушення масштабності часто призводить до того, що костюм і його частини, деталі форми обтяжують фігуру, надають їй незграбного, навіть гротескного чи комічного зовнішнього вигляду, що активно використовується у театральному та цирковому мистецтві, а також під час створення карикатури.

Отже, професійно і грамотно застосовуючи основні засоби композиції костюму, можна домогтися найбільшої виразності під час створення художніх образів. Саме виразність форми є тим основним фундаментом, на якому буде триматися весь художній образ.

Однією із складових вихідного критерію розвитку художньо-творчих здібностей майбутніх учителів технологій є гармонійність роботи. Гармонія визначає єдність форми та змісту. Гармонія фіксує найбільш характерні риси в одязі, які відіграють велику роль у створенні композиції.

Поєднання таких образотворчих засобів, як форма, фактура і колір дає невичерпні можливості для створення виразного художнього образу та довершеного художнього витвору.

2. *Оригінальність та новизна роботи* – зміст цього критерію полягає в тому, що створена композиція містить в собі новизну виразності та новий оригінальний зміст. Створений художній образ через свою нову оригінальну композиційну форму повинен відображати власну індивідуальність та неповторність. На думку Т. Ніколаєвої, загальна оригінальна форма залежить від того, наскільки оригінальний вигляд мають її складові частини [9].

Роботу можна вважати успішною з точки зору композиції, якщо вона, наскільки це можливо, чітко і позитивно представляє концепцію дизайну, демонструючи одяг з найкращого боку.

Кожен новостворений костюм повинен мати певну стильову спрямованість. Стиль визначає формально-естетичні ознаки об'єктів, у яких закладений певний зміст. Він виражає систему ідей та поглядів, що відтворюють світогляд кожної епохи [3]. Тому стиль можна вважати художнім відображенням епохи, яка знаходить свій вияв у творах митців.

3. *Ступінь завершеності роботи* – важливий критерій оцінювання художньо-творчих здібностей, який характеризується не тільки виконанням заданого обсягу роботи, а й передбачає заборону на внесення будь-яких змін до композиції. До заздалегідь добре продуманої й завершені композиції костюма нічого не можна привнести або відняти, не порушивши при цьому її цілісності.

Цілісність характеризує систему взаємодії елементів композиції. Цілісність композиції досягається упорядкованістю головних та другорядних елементів, виявленням одного або декількох композиційних центрів, гармонійним взаємозв'язком елементів, закономірним метро-ритмічним розподілом площини, об'єму або простору, різноманітністю обраних композиційних прийомів. Під час виконання завдання майбутні вчителі технологій повинні продумати відповідність і співвідношення усіх частин майбутньої композиції. Відповідність та підпорядкованість елементів одягу повинна бути вирішена як гармонійне

поєднання пропорцій, де враховано співвідношення об'ємів (кількісних та якісних), кольору, форми, передачі ритму і пластики, руху чи стану відносного спокою, симетрії або асиметрії.

Цілісність композиції досягається за рахунок дотримання низки умов [2]:

1. фігура повинна бути відділена від фону і чітко "читатися", будучи розміщеною у певному середовищі;

2. у композиції має бути наявна певна кількість частин, що легко сприймаються одночасно;

3. можливість злиття окремих частин в єдине ціле, що передбачає оптимальне вираження авторської ідеї.

Також ступінь завершеності роботи характеризується її рівновагою. Кожен елемент композиції повинен візуально сприйматися в урівноваженому стані. Рівновага сприяє тому, щоб композиція сприймалася легко і невимушено. Збалансована композиція викликає відчуття цілісності, простоти, зрозумілості. Для досягнення рівноваги костюма необхідно узгодити усі його елементи між собою. Ступінь рівноваги визначається візуально. На рівновагу композиції впливають такі фактори: форма, об'єм, розміри, колір, фактура, декор, ритм та їх місцезонашування.

4. *Кольорове вирішення.* Колір є важливим фактором, засобом виразності композиції костюму. Він має великий емоційний вплив на людину. Сучасний одяг з його комплектністю і функціональністю передбачає широке використання різноманітних кольорових гам. Тому побудувати композицію костюму в кольорі – завдання досить складне.

Під час створення художнього образу студентам слід пам'ятати про те, що деякі сполучення кольорів дають неприємний зоровий ефект. Щоб його уникнути, потрібно робити кольоровий перехід, використовуючи будь-які ахроматичні тони (найкраще білий або чорний). При цьому потрібно враховувати, що чорний колір робить сусідні кольори більш світлими, білий – навпаки.

Також потрібно враховувати те, що зовнішній вигляд коригується поєднанням різних кольорів в одязі, макіяжі, аксесуарах та взутті. При цьому можна вдало підкреслити переваги зовнішності або створити зорові ілюзії, щоб "приховати" її певні недоліки.

Слід пам'ятати, що за допомогою кольору можна керувати настроєм та увагою глядача, привертати погляд до предметів у певній послідовності: від головного до другорядного. Тому колір є одним із найбільш дієвих засобів композиції.

Колорит – це система співвідношення кольорів, що утворює певну єдність і є естетичним проявом барвистого різноманіття дійсності [10]. Колорит є одним із найважливіших засобів емоційної виразності, істотним компонентом художнього образу твору.

Характер колориту повинен бути пов'язаний зі змістом та загальним задумом композиції, стилем, а також відображати індивідуальність студента.

У колориті кольори поєднуються за принципом підпорядкованості, вони знаходяться у тісній взаємодії та співпраці. У роботах студентів повинні чітко розрізнятися головні кольори, що визначають загальний колористичний настрій композиції, та другорядні, що допомагають досягти ефекту кольорового багатства та надати активного "звучання" головним кольорам. Підбираючи кольорове вирішення під час створення художнього образу, потрібно враховувати співвідношення частин малюнку, їх ритмічне розташування, призначення деталей та матеріал, з якого вони зроблені.

5. *Дотримання правил техніки виконання роботи.* Результат діяльності майбутніх учителів технологій залежить не тільки від того, наскільки у них розвинені спостережливість та увага, а й від ступеня володіння ними усім арсеналом засобів реалізації своїх ідей на прикладі конкретних творів. Уміння грамотно і виразно зобразити вигадану модель на папері у вигляді ескізу є необхідною умовою для створення завершеного образу. Творчий ескіз містить в собі повну інформацію про форму костюму з різних точок зору, при цьому він повинен мати достатню художню виразність [3]. Це повинен бути досить докладний малюнок, в якому студенти мають визначити конструкцію, загальне кольорове вирішення і функціональну спрямованість моделі, окреслити характер і пластику всіх формотворчих ліній, позначити лінії внутрішнього членування форми, підпорядковуючи їх логіці будови людської фігури.

Гармонійно складена людська фігура, яка приймається студентами за ідеал, має пропорційні співвідношення частин. Однак, щоб надати моделі більш виразного образу, а конструкцію зробити більш зрозумілою, часом під час малювання постаті людини вдаються до видозмін її пропорцій (подовжують ноги та фігуру в цілому, зменшують голову). Також ескіз повинен бути виконаний в русі, у такій виразній позі, яка найбільш вигідно подає костюм.

Художній ескіз зображує не тільки сам проєктований костюм, а й манеру його носіння, а також необхідні аксесуари: головні убори, шарфи, взуття, рукавички, сумки та інші доповнення. Також композиція, окрім зображення власне моделей одягу, може мати фон, який відображає умовне середовище. Художній ескіз виконується у кольорі.

Створення художнього ескізу потребує достатнього рівня образотворчої грамотності. Працюючи над ним, студенти повинні звертатися до різних засобів і прийомів образотворчої виразності. Краще за все сприяють розкриттю змісту ескізу графічні засоби, якими є: олівець чорнила, туш, фломастери, пастель,

фарби (акварель, гуаш, темпера), кольоровий папір для аплікації. Різноманітними є також і образотворчі техніки: малюнок можна виконати олівцем, фломастером, пером, пензлем; кольорове рішення можна здійснити заливкою, використанням сухого пензля, аплікацією. Кожна графічна техніка забезпечує свій ілюзорний ефект передачі фактури матеріалів костюмів, що зображуються. Поєднання різних прийомів виконання ескізу дозволяє різнобічно і найбільш повно розкрити задум костюму.

Якість виконання роботи говорить про потенціал і талант студента, а також про його смак та фантазію. Оволодіння майстерністю створення художніх ескізів є невід'ємною і суттєвою частиною розвитку художньо-творчих здібностей майбутніх учителів технологій.

Висновок. Таким чином, в результаті впровадження критеріїв оцінювання студентських робіт, кожен майбутній фахівець отримує можливість проаналізувати свою роботу, проконтролювати поетапний процес і відкоригувати помилки самостійно. Це дає можливість повною мірою скласти уявлення про успіхи робіт з курсу "Композиції костюму" як викладачу, так і студентам.

Література

1. Алексеева И.В. Развитие художественно-творческих способностей студентов к декоративно-прикладной деятельности, дис. док. пед. наук / И.В. Алексеева – Ростов – н/Д., 2005. – 461 с.
2. Андросова Э.М. Основы художественного проектирования костюма: учеб. пособие / Э.М. Андросова. – Чел.: Челябинский гос. ун-т, 2005. – 176 с.
3. Бердник Т.О. Дизайн костюма / Т.О. Бердник, Т.П. Неклюдова. – Ростов н/Д.: Издательство "Феникс", 2000. – 448 с.
4. Голубева О. Л. Основы композиции: Учеб. пособие / О.Л. Голубева. – 2-е изд. – М.: Изд. дом "Искусство", 2004. – 120 с.
5. Горина Г.С. Моделирование формы одежды / Г.С. Горина. – М.: Легкая и пищевая промышленность, 1981. – 184 с.
6. Гусейнов Г.М. Композиция костюма / Г.М. Гусейнов. – М.: Академия, 2004. – 435 с.
7. Козлова Т.В. Основы теории проектирования костюма: Учеб. Для вузов / Под ред. Т.В. Козловой. – М.: Легпромбытиздат, 1988. – 352 с.
8. Лапчинская И.В. Развитие художественно-творческих способностей студентов вуза в процессе профессиональной подготовки: дис. канд. пед. наук / И.В. Лапчинская – Магнитогорск. – 2005. – 204 с.
9. Ніколаєва Т.В. Тектоніка формоутворення костюма: навчальний посібник / Т. В. Ніколаєва. – К.: Арістей, – 2005. – 224 с.
10. Сокольникова Н.М. Изобразительное искусство: Ученик для уч. 5-8 кл.: в 4 ч. Ч. 2. Основы живописи / Н.М. Сокольникова. – Обнинск: Титул. 1998. – 80 с.
11. Хубиева З.Ю. Развитие художественно-творческих способностей студентов на занятиях народным декоративно-прикладным искусством: дис. канд. пед. наук / З.Ю. Хубиева. – Карачаевск. – 2009. – 173 с.
12. Хайруллин А.Р. Развитие художественно-творческих способностей будущих учителей изобразительного искусства в процессе изучения курса компьютерной графики: автореферат дис. канд. пед. наук / А.Р. Хайруллин – Уфа. – 2010. – 23 с.

К.В. Горчинская

КРИТЕРИИ ОЦЕНКИ УРОВНЯ РАЗВИТИЯ ХУДОЖЕСТВЕННО-ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ТЕХНОЛОГИЙ

Резюме

В статье рассматриваются и характеризуются критерии оценки уровня развития художественно-творческих способностей будущих учителей технологий в процессе изучения курса "Композиция костюма", которые дают возможность студентам самостоятельно поэтапно оценить свою работу и выявить недостатки на любом этапе создания композиции костюма. В нем задействованы творческое образно-ассоциативное мышление, воображение, эмоционально-ассоциативное восприятие, зрительная память и волевые свойства личности.

Ключевые слова: критерии оценки, художественно-творческие способности, композиция костюма, силуэт, форма, пропорции, цветовое решение, художественный эскиз.

K.V. Horchyns'ka

LEVEL OF ARTISTIC CREATIVE ABILITIES EVALUATION CRITERIA OF FUTURE TECHNOLOGIES TEACHERS

Summary

The article deals with the evaluation criteria and the criteria of evaluation of the level of artistic and creative abilities of future teachers of technology in studying the course "Composition suit" allowing the students to self-evaluate their work in stages and to identify deficiencies in any phase of creating the suit composition are characterized. It involves creative imagery and associative thinking, imagination, emotional and associative perception, visual memory and volitional personality traits.

Key words: evaluation criteria, artistic creativity, suit composition, silhouette, shape, proportion, color, artistic sketch.